

Nejobsáhlejší část je věnována lokalitám, na kterých byla provedena sondáž či rozsáhlejší plošný výzkum. Bližší pozornost zde věnujeme dvěma lokalitám. Sondáž na vrcholku hory Sovice (k. ú. Vetlá) přinesla doklady bohatého osídlení v pravěku a ve střední době hradištní. Právě v době hradištní snad vznikl sypaný val bez vnitřní konstrukce (vyloučit však nelze ani mladší původ). Hora Sovice je výraznou krajinnou dominantou a tvoří jistou protiváhu Řípu. Kromě sídlištních aktivit je pravděpodobný i její symbolický a kultovní význam.

Zajímavé a pro archeologii mladšího raného středověku klíčové výsledky přinesl výzkum ohrazeného areálu v Ledčicích. Poloha byla zjištěna při letecké prospekci; vegetační příznaky jasně odhalily dvojdielný objekt, vymezený hrotitým příkopem, s řídkou zástavbou uvnitř i v bezprostředním okolí. Podle výsledků výzkumu se jedná o relikt zhloubených obytných staveb se stopami kůlových konstrukcí. Objekt byl datován do rozmezí druhé poloviny 12. – třicátých let 13. století (datace se opírá o chronologii pražské keramiky). Otázkou zůstává funkční interpretace areálu. Absence sakrální stavby či významnější obytné stavby a skladba nálezového souboru neumožňují uvažovat o sídle rané šlechty; spíše by se mohlo jednat o dislokované hospodářské zázemí určené například k chovu dobytka a náležející buď k zeměpanskému majetku, nebo některé z významných církevních institucí. Cenný je i příspěvek věnovaný rotundě sv. Jiří. Karel Nováček provedl důkladnou rešerši dosavadních názorů na stavební vývoj kostela a konfrontoval je s dobovou ikonografií i s výsledky stavebně-historického průzkumu.

Monografie představuje cennou archeologickou sondu do samého centra české kotliny a přináší nové a klíčové poznatky o vývoji regionu, který má zásadní význam pro formování českého státu. Kromě jiných zjištění se potvrzuje, že sídelní vývoj v raném středověku v řadě ohledů navazoval na pravěkou situaci. Kromě přírodních podmínek, které logicky determinovaly polohu sídlišť, se však jednalo i o kontinuitu v kultovním využití významných krajinných dominant, jak doložily výzkumy na Sovici a Řípu.

MARTIN ČECHURA

Pavel ČÁP – Jiří MACHÁČEK –
Josef ŠPAČEK, *Tajemství výroby
velkomoravského šperku.*
Archeologický experiment, Koniasch
Latin Press, Praha 2011

159 s., ISBN 978-80-86791-86-9

Autory knihy *Tajemství výroby velkomoravského šperku* Pavla Čápa, Jiřího Macháčka a Josefa Špačka spojuje jednak společné působiště Ústavu archeologie a muzeologie Filozofické fakulty v Brně, jednak práce na výzkumu raně středověké aglomerace Pohansko u Břeclavi. Publikace vznikla jako výsledek dlouholetého archeologického experimentu zaměřeného na technologické a výrobní postupy velkomoravských řemeslníků, čemuž odpovídá také hlavní téma – praktický popis technologie a výroby velkomoravských šperků. V teoretické rovině se autoři věnují morfologii a zaměřují se na materiálové analýzy, které tvoří částečně východisko k experimentu.

Téma může oslovit širší čtenářskou obec, s čímž koresponduje i podoba textu. Jsou zde podrobně vysvětleny jak stěžejní odborné termíny, tak analytické metody, které nejsou běžně známy. Práce je koncipována velmi didakticky, místy připomíná až učební skripta. Drobné výtky lze vznést proti rozvržení textu. I když jeho struktura vypadá na první pohled přehledně, některé pasáže jsou lépe pochopitelné až po přečtení dalších kapitol.

Úvod knihy je vyhrazen popisu metodologie a z velké části i obsahově zvoleného postupu. Vymezení se vůči předešlému bádání patří mezi nutné předpoklady kvalitní vědecké práce, nicméně v kontextu této knihy je místy až zbytečně důrazné. Autoři nezůstali jen u prostého přehledu morfologického rozdělení a popisu jednotlivých druhů šperků (náušnice, gombiky a prsteny) a jejich nálezů, ale doplnili je i o poznatky z materiálových analýz. Ty jsou totiž nesporně cenné pro určení technologických postupů a v širším kontextu obdobného bádání mohou být užitečné i co do datace analyzovaného šperku. Další kapitola se vrací k obecnější rovině šperkařství na Moravě, resp. k dokladům výroby ve velkomoravských sídelních jednotkách a k identifikaci řemeslnických dílen.

Vzhledem k primárnímu zaměření publikace jsou pro čtenáře nejdůležitější kapitoly věnující se nálezům výrobních zařízení, pomůckám a nástrojům velkomoravských klenotníků, stejně jako způsobům jejich užití. Pro vlastní experiment byla vyrobena část pracovních pomůcek

priamo podľa archeologických nálezů z obdobi antiky a raného stredoveku. Nástroje, jejichž funkční tvar se po staeletí nemění (kladiva a průbójníky), byly využity současně.

Na podrobný popis a ilustrativní obrázek nástrojů, náradí a vřbavy potřebné k výrobě šperků navazují oddíly týkající se přímo výroby jednotlivých kusů. Autoři vybrali vždy jeden druh předmětu, u něhož detailně popsali nálezovou situaci, samotný šperk a technologii výroby včetně použitých surovin, výroby případných polotovarů a použitých nástrojů. Dále následuje série barevných fotografií s krátkým textem, které zřetelně ilustrují výrobu ozdoby krok za krokem. Na závěr je na klasických a skleněnými vložkami, stříbrného gombíku s plošnou granulací a skleněnými vložkami, náušnice se čtyřmi bubínky, hrozníčkové náušnice s granulací na oblouku a košíčkové náušnice. Ačkoli postupy díky fotografiím a umu zpracovatele vypadají velmi jednoduše, kapitola „zmetky“ nás rychle vyvádí z mylné představy o jednoduhosti jejich zhotovení. Výroba totiž vyžaduje velkou trpělivost a zejména zkušenost šperkaře, zvláště při zpracování v ohni a použití difúzní pájky. Celou mravenčí práci může zhatit například necitlivá práce s dmychadlem. Při nízké teplotě opadá nedostatečně přiletovaná výzdoba, při přehřátí je kus možno využít už jen jako surovinu pro další experiment.

Tímto způsobem je zdokumentována výroba „klasického“ gombíku, sloupečkové náušnice, proktem zdobeného granulací a skleněnými vložkami, stříbrného gombíku s plošnou granulací a skleněnými vložkami, náušnice se čtyřmi bubínky, hrozníčkové náušnice s granulací na oblouku a košíčkové náušnice. Ačkoli postupy díky fotografiím a umu zpracovatele vypadají velmi jednoduše, kapitola „zmetky“ nás rychle vyvádí z mylné představy o jednoduhosti jejich zhotovení. Výroba totiž vyžaduje velkou trpělivost a zejména zkušenost šperkaře, zvláště při zpracování v ohni a použití difúzní pájky. Celou mravenčí práci může zhatit například necitlivá práce s dmychadlem. Při nízké teplotě opadá nedostatečně přiletovaná výzdoba, při přehřátí je kus možno využít už jen jako surovinu pro další experiment.

Na závěr lze s povděkem kvitovat, že se jedná o vylíčení velmi dobře promyšleného dlouhodobého experimentu (se všemi jeho klady a zápory), který je postaven zejména na praktických, znovu opakovatelných skutečnostech. Autoři velmi pragmaticky charakterizovali zmíněné výrobní postupy a jasně dokázali na srovnávacích fotografiích platnost ověřovaných postupů. Cenné pro případně další zájemce o experiment jsou i popisy toho, co se v praxi neosvědčilo, a co naopak výborně funguje.

VĚRA ŠLANCAROVÁ

Karolínska kultúra a Slovensko,
ed. Vladimír TURČAN, Slovenské
národné múzeum, Bratislava 2011
(= Zborník Slovenského národného
múzea. Archeológia. Supplementum 4)

162 s., ISBN 978-80-8060-264-2

Po zborníku *Byzantská kultúra a Slovensko* vydalo Slovenské národné múzeum novú publikáciu *Karolínska kultúra a Slovensko*, ktorej témou je karolínske obdobie a najmä jeho vplyv na strednú Európu. Posledné desaťročie prinieslo mnoho nových poznatkov a nálezov, ktorými sa výrazne mení pohľad na celé 9. storočie. Zámerom editora V. Turčana bola snaha podchytiť tieto nové zistenia, objavy a ich interpretácie. Turčan oslovil bádateľov nielen zo Slovenska, ale i z Českej republiky a z Poľska. V zborníku sa stretlo jedenásť štúdií z oblasti archeológie, histórie, numizmatiky a dejín umenia s najrôznejšími témami.

Neobvyklú tému pre slovenskú historiografiu rozobral J. Steinhübel. Vo svojom príspevku *Včasnostredoveký národ a jeho dejiny* sa pokúsil z ranostredovekých prameňov analyzovať, akú predstavu o národe mali súdobí kronikári a myslitelia a aké kategórie s ním spájali. Steinhübel pracoval v štúdiu i s dielom arabského učenca Ibn Chaldúna zo 14. storočia, ktorý je považovaný mnohými humanistickými vedcami za otca modernej historiografie, sociológie a ekonómie. Pochopenie národa Ibn Chaldúnom je takmer podobné s niektorými súčasnými názormi o národe či etniku. Aj keď Ibn Chaldúna oddeľuje od raného stredoveku niekoľko storočí, jeho postrehy sú pre historikov zaujímavé, nakoľko vychádzajú z pozorovania úplne odlišného kultúrneho okruhu.

M. Hanuliak a J. Kuzma predstavili v štúdiu *Doklady včasnostredovekej tkáčskej výroby z Mužle-Čenkova* nové možnosti interpretácie niektorých tunajších nálezových situácií. Kontext nálezov podľa ich názoru nevyklučuje, že v domoch zachované žľaby sú stopou po vertikálnom tkáčskom stave. Autori analyzovali, v akom prostredí sa pozostatky po tkáčskej výrobe koncentrujú. Rozbor ukázal, že uvedené nálezy sú spojené so sídliskami centrálného významu a s ich hospodárskymi predhradiami a chronologicky spadajú najmä do poslednej tretiny 9. storočia a na začiatok 10. storočia. Je veľmi pravdepodobné, že sa autorom podarilo preukázať v archeologických prameňoch prítomnosť textilných dielní v závere existencie Veľkej Moravy na našom území. J. Hunka v štúdiu